

Koncepcje i modele etyczne - zarys

ks. dr Artur Aleksiejuk

Kryterium oceny wartości czynu

- **Etyka dzielności** (cnoty, usposobienia)
- **Etyka deontologiczna** (powinności)
- **Etyka konsekwencjalistyczna** (skutków, odpowiedzialności)

Etyka dzielności

- W poszukiwaniu reguł postępowania, którymi powinniśmy się kierować w działaniu wskazuje w pierwszej kolejności na cnotę, a nie na dobro, obowiązek, prawo czy rozum;
- Cnota jest rozumiana jako cecha charakteru zasługująca na podziw, której posiadanie sprawia, że jesteśmy lepsi moralnie, intelektualnie albo w prowadzeniu jakichś spraw szczególnych

Etyka deontologiczna

- Oparta jest na pojęciu obowiązku, słuszności albo prawa;
- Zgodnie z tym stanowiskiem czyn jest etycznie dobry dlatego, że stanowi wypełnienie obowiązku, prawa (kantyzm).

Etyka konsekwencjalistyczna

- Wartość czynu bierze się w pełni z wartości jego konsekwencji;
- żaden czyn nie jest dobry lub zły sam w sobie, a jedynie ze względu na konsekwencje, jakie za sobą pociąga;
- Konsekwencjalistyczny charakter ma etyka **utilitarystyczna** (czyn jest moralnie dobry, jeśli maksymalizuje użyteczność społeczności).

Podział teorii etycznych wg Carnapa

Rudolf Carnap (1891-1970)

- Filozof, logik, matematyk
- Przedstawiciel pozytywizmu logicznego (neopozytywizmu) oraz konstrukcjonizmu w filozofii
- Współtwórca Koła Wiedeńskiego
- Najważniejsze prace: *Logiczna budowa świata* (1928), *Pseudoproblemy filozofii* (1928), *Logiczna składnia języka* (1934).

Podział teorii etycznych ze względu na zakres
obowiązywania norm moralnych

- **Teorie obiektywistyczne**
 - **Teorie subiektywistyczne**
-

Teorie obiektywistyczne

- Zakładają, że normy etyczne mają charakter uniwersalny i można je wywieść z ogólnych założeń, a następnie zastosować do wszystkich ludzi.

Teorie subiektywistyczne

- Zakładają, że normy etyczne są wytworem poszczególnych ludzi;
- Prowadzi to do następujących wniosków:
 1. Jeśli istnieją jakieś wspólne normy, to są one wynikiem podobnej zawartości umysłów większości ludzi lub
 2. Nie ma czegoś takiego jak wspólne normy i każdy posługuje się swoim prywatnym systemem nakazów moralnych.

Podział teorii etycznych ze względu na źródło pochodzenia norm moralnych

- **Naturalizm**
 - **Antynaturalizm**
 - **Emotywizm**
-

- **Naturalizm** - systemy takie próbują wywodzić normy moralne z nauk przyrodniczych i – ewentualnie – społecznych;
- **Antynaturalizm** - systemy takie starają się dowodzić, że normy moralne muszą pochodzić z "góry" (np. od Boga) lub z przesłanek ściśle racjonalnych bez odnoszenia się do danych empirycznych;

-
- **Emotywizm** - systemy te traktują nakazy moralne jako wyraz i przedłużenie ludzkich emocji, lub bardziej ogólnie jako efekt działania ludzkiej psychiki i w związku z tym nie ma sensu szukać ani naturalistycznych, ani antynaturalistycznych źródeł tych nakazów, a moralność jest po prostu jednym ze zjawisk psychologicznych.
-

Podział teorii etycznych ze względu na
zachowania ludzi

- **Motywizm**
 - **Efektywizm**
 - **Nominalizm**
-

Motywizm (etyka intencji)

- Systemy motywistyczne zakładają, że o moralnej ocenie danego czynu decyduje przede wszystkim motyw;
- Według tych teorii nie można uznać czynu za moralnie słuszny lub niesłuszny, niezależnie od jego końcowego efektu, jeśli nie został podjęty z dobrą intencją.

Efekttywizm (etyka skutków)

- Systemy efektywistyczne zakładają, że o moralnej ocenie danego czynu decyduje wyłącznie jego efekt;
- Jeśli czyn został dokonany bez intencji lub nawet ze złą intencją ale przyniósł dobry efekt, to można go uznać za moralnie słuszny.

Nominalizm

- Systemy takie abstrahują zarówno od motywu jak i efektu;
- Traktują one dobro i zło jako niedefiniowalne pojęcia pierwotne, czyli dobre w obrębie danego systemu moralnego jest po prostu to, co jest zgodne z nakazami tego systemu.
- Motyw i efekt nie mają znaczenia w ocenie moralnej danego czynu, lecz po prostu zgodność tego czynu z nakazami moralnymi.

Współczesne modele etyczne

- **Modele humanistyczne**
- **Modele pragmatyczne**
- **Modele antyhumanistyczne**

Modele humanistyczne

- **Modele personalistyczne**
- **Modele fenomenologiczne**
- **Etyki normatywne**

Modele personalistyczne

- **Personalizm** jest systemem, czyli sposobem odczytywania wszelkiej rzeczywistości z faktu *osoby* (łac. *persona*).
- *Personae est definitio: naturae rationabilis individua substantia* (Boecjusz)
- **Etyka personalistyczna** ściśle wiąże się z koncepcją osoby. Istnieje wiele etyk personalistycznych
- Przedstawiciele personalizmu, mimo wielu różnic łączy jedno założenie wspólne, a mianowicie, że **człowiek jest osobą i jako taki, jest zdolny odkryć najważniejsze wartości i ich hierarchię po to, aby zbudować etykę prowadzącą do szczęścia tu na ziemi i wieczności.**

Modele fenomenologiczne

- Etyczne modele fenomenologiczne (lub fenomenologizujące) odwołują się z jednej strony do dorobku fenomenologii, a z drugiej do humanistycznego „doświadczenia” („wglądu”) w rozliczne „sprawy ludzkie”.
- Przedstawicielami tego kierunku są m.in.: Dietrich von Hildebrand, Henryk Elzenberg, s. Edyta Stein, Jan Galarowicz, ks. Józef Tischner.

Etyki normatywne

- Kładą silny nacisk na potrzebę wyjaśniania norm moralnych.
- Szczególnymi przedstawicielami mogą tutaj być Richard B. Brandt (utilitaryzm zasad) oraz Alasdair C. MacIntyre (etyka cnoty).

Modele pragmatyczne

- Jest ich wiele, poczynając od rozmaitych kierunków etyki biznesu, a skończywszy na typowych etykach konsumistycznych XX wieku;
- Wszystkie modele etyk pragmatycznych łączy jeden wspólny element filozoficzny, a mianowicie to, że „*pragma*”, czyli praktyka, korzyść, interes, zysk lub tym podobne wartości materialne, mają prymat nad wartościami duchowymi;
- Budowana na takim fundamencie etyka jest ze swej natury etyką „ograniczoną” ponieważ nie bierze pod uwagę integralnej koncepcji człowieka. Skupia się głównie na „zaspokojeniu ludzkich potrzeb”.

Przykłady modeli etyk pragmatycznych

- **Modele utilitarystyczne**
 - **Modele liberalne**
 - **Modele liberalizacyjne**
-

Modele utilitarystyczne

- Dwa główne kierunki etyk utilitarystycznych to zwolennicy poglądów Thomasa Hobbes'a oraz Anthony'ego Shaftesbury.
- Mimo istotnych różnic poglądów między tymi myślicielami łączy ich przekonanie, że człowiek powinien w największym stopniu zaspokajać swe pożądania i pragnienia.
- Za jednego z ważniejszych reprezentantów „*filozofii interesów*” w historii etyki jest uważany Adrien Claude Helvetius (1715 – 1771).
- Idee utilitarne weszły do etyk konsumistycznych, rozwijanych zwłaszcza w drugiej połowie XX wieku.

Modele liberalne

Liberalizm

- Jest jedną z odmian filozofii społecznej;
- Zwraca więc uwagę nie tyle na wartości etyczne, ile raczej na wartości ekonomiczne służące osiągnięciu dobrobytu materialnego, czyli jest to filozofia dobrobytu.

Neoliberalizm

- Podobnie jak liberalizm, opowiada się za relacyjno-indywidualistyczną koncepcją człowieka, podkreślając znaczenie subiektywności, tak zwanej kreatywności i dynamiczności życia.

-
- Modele etyki liberalnej bazują na liberalnej antropologii.
 - Liberalna antropologia jest związana z dziedzictwem myśli Johna Locke'a, Davida Hume'a i Thomasa Hobbes'a.
-

Modele liberalizacyjne

- Etyczne modele i inspiracje liberalizacyjne odrywają doświadczenie ludzkiej **wolności** od takich wartości jak: Bóg, odpowiedzialność, prawda, itp.
- Wolność w modelach liberalizujących jest wartością naczelną i oderwaną od prawdy (filozofia „*luzu*”, filozofia „*wolności dla absurdu*” itp.)
- Człowiek zostaje postawiony niejako na rozdrożach wolności i swobody, ładu i anarchii, zbrodni i kary, miłości i nienawiści.
- Te rozdroża niosą ze sobą pokusę postawienia wszystkiego „*poza dobrem i złem*” oraz nieustanne propozycje „*przewartościowaniu wszystkich wartości*”.

Modele antyhumanistyczne

- **Modele antyhumanistyczne** to takie opinie, które starają się uzasadnić jakąkolwiek potrzebę niszczenia człowieka i jego eliminacji z tego świata i głoszą potrzebę destrukcji człowieka jako istoty niegodnej życia na ziemi.
- Są to prądy umysłowe, filozoficzne, obyczajowe, subkulturowe, polityczne, które mają w swych programach **destrukcję człowieczeństwa**.
- Jest to zarówno destrukcja wartości, destrukcja fundamentów moralności, jak też destrukcja struktur cywilizacyjnych, rodziny, czy innych fundamentalnych wspólnot podstawowych.

Przykłady modeli etyki antyhumanistycznej

- **Modele kontestacyjne**
 - **Modele permissywistyczne**
 - **Modele postmodernistyczne**
-

Modele kontestacyjne

- Pierwotne znaczenie łacińskiego słowa „*contestatio*” – ścieranie się poglądów, dysputę, uzgadnianie argumentów;
- W latach 60-tych XX w. badacze życia społecznego wykorzystali ten termin w diagnozowaniu masowego buntu amerykańskiej i europejskiej młodzieży wobec wartości konserwatywnych i dobrobytu;
- W potocznym odczuciu kontestacja jest demonstracyjnym, czy wręcz prowokacyjnym okazaniem tego, że się narusza panujące normy, żyjąc niezgodnie z obyczajami panującymi w społeczeństwie i istniejącą w nim hierarchią wartości.

Modele permissywistyczne

- Wywodzą się przeważnie z tzw. etyk sytuacyjnych;
- Przedmiotem ich analiz jest moralność prawa i moralność seksualna;
- W odniesieniu do tej ostatniej jest krytyką tradycyjnej etyki seksualnej, reakcją na zakłamanie poprzednich pokoleń, i chęć zalegalizowania skrywanych dotychczas postaw i zachowań seksualnych;
- Swój sukces modele te zawdzięczają kilku czynnikom: tendencjom do wygodnego i przyjemnego życia, wsparciu massmediów, przemysłu reklamowego i rozrywkowego, poparciu niektórych środowisk naukowych wierzących w dobroczynne skutki permissywizmu.

Modele postmodernistyczne

- Podstawowym rysem postmodernistycznego myślenia i życia jest negatywna ocena kompetencji rozumu i związanej z nim etyki normatywnej. Głosi się pogląd, że etyka nie jest oparta na przestankach racjonalnych, ale na „grze wykorzenionych ludzi”.
- Recepcja słowa „*postmodernizm*” w filozofii i socjologii kultury rozpoczęła się od publikacji Jeana-Francoisa Lyotarda pt. „Kondycja ponowoczesna”.
- Postmoderniści odrzucają etykę modernistyczną, przez którą rozumieją wszelkie nurty wywodzące się z racjonalności i empiryzmu. Według nich prawda obiektywna jest zbędna, gdyż człowiek dowolnie może sobie stwarzać prawdy, którymi kieruje się w życiu.